

Válkou se nikdy nic nevyřeší

Rozhovor s panem Braunem už se v našem časopise objevil (K+JH č. 8/2008). Nicméně životní pouť rodáka z Rýchor je natolik pozoruhodná, že si zaslouží větší prostor. V první části rozhovoru po třinácti letech se zaměříme zejména na rok 1938 a události s ním spojené. Tehdy byl šestiletý Franz přímým svědkem výstavby bunkrů v pohraničí. Záboru pohraničí přítomen nebyl, protože byl společně s bratrem Helmutem a dalšími dětmi ze Žacléřska odvezen do Hannoveru. Když se situace v pohraničí uklidnila, děti se vrátily domů. Během války navštěvoval školu na Rýchorách a pomáhal rodičům s hospodářstvím.

■ Braunovi přišli do Krkonoš s tzv. dřevařskou kolonizací v 16. století?

Hodně Braunů bylo ve Velký a Malý Úpě, ti přišli asi v téhle době z Tyrol. Na Rýchory přišli okolo roku 1820 a postavili barák. Děda Johann se narodil už na Rýchorách, myslím v roce 1860, a táta Franz 1894. Táta byl vyučený tesař a při tom měl hospodářství, šest krav a osm hektarů, tak měl hodně práce. Když byl v zimě čas, dělal v lese a tahal dříví na rohačkách. Taky stavěl Rýchorskou boudu. Maminka Anna se narodila v Markoušovicích, byla z deseti dětí, samý kluci a ona jediná holka. Hodně jejích bratrů zůstalo za první války v Německu. Její táta byl velkosedlák Haase, měl okolo patnácti hektarů. Táta dělal v Královci tesařinu, tak se seznámil s mámou, která tam dělala služku na statku, a vzali se. V roce 1929 se narodili mí bratři, dvojčata Otto a Helmut, a dva roky nato, v říjnu 1931, já. Ještě jsme měli mladšího brácha Manfreda (*1942), ale ten se na vojně utopil.

■ Táta nemusel v devětatřicátém narukovat?

Už nemusel, bylo mu čtyřicet šest roků, měl hospodářství a taky byl pět roků zajatej v Chabarovsku a Vladivostoku, celou první

← František Braun žije od počátku 50. let v Žacléři, ale jeho srdce bije pro rodné Rýchory a východní Krkonoše. Denně chodí pěšky šest až deset kilometrů. Ráno se staví pro noviny, jde do Bobru a zpátky. Nebo si vyšlápne na Rýchory k rodné chalupě čp. 41, před kterou je na podzim minulého roku vyfotografován. Odpoledne navštěvuje manželku v žacléřské nemocnici. V přítomnosti tohoto vitálního devadesátáctníka si skutečně uvědomíte, proč je důležité mít optimistický náhled na svět. Byl jsem vychovanej tak, že mi naši vštěpovali: *Když ti někdo něco říká, tak udělej, co chce, neodmlouvej*, říká s úsměvem.

válku. Zajali ho na ruský frontě hned v roce 1914 a dva roky se o něm nevědělo; a pak přišlo od Červeného kříže, že je zajatej v Rusku, ještě mám jeho dopisy z lágru. Psal, že tam každé den někdo umíral. Po válce mohli domů, ale nic nebylo organizovaný, tak šli pěšky, jeli nákladními vlaky a přišel domů až v roce 1920.

■ Kdy jste jako dítě zaznamenal, že se začíná dít něco okolo bunkrů?

V sedmatřicátém roce, to se začalo stavět. Nejvíce pohybu bylo v osmatřicátém a v devětatřicátém to končilo. Bydleli jsme na Rýchorách v čp. 41, ten stále stojí. Hlavní stan měli u Rýchorský boudy u rozcestí. Když se odbočilo v nejvyšším bodu 1033 metrů dolů doprava, tam byla louka, kde byli ubytovaní ti, kteří bunkry stavěli, vojáci i lidi civilní. Mohlo tam bejt kolem třiceti lidí, hlavně dělníci, vojáci to hlavně kontrolovali a dělali okolo bunkrů příkopy. Jeden bunkr stavěli na naší louce, směrem po cestě na Rýchorskou boudu. Vedle našeho baráku. A pod náma směrem na Žacléf k Černému mostu byl další bunkr. Ten byl od našeho baráku asi sto metrů. Když přišla mobilizace, bunkry ještě nebyly všechny dodělaný. Hitler už chtěl, aby to přišlo k válce, proto Češi bunkry stavěli, ale z dnešního pohledu to byly vyhozený peníze.

■ Byla vaše rodina v kontaktu s dělníky a vojáky, kteří bunkry stavěli?

Ti, co dělali bunkry vedle nás, spali v lese, kde měli udělaný příkopy a stany, ti ani nahoru do hlavního stanu k Rýchorský boudě nechoďili. Jeden bunkr stavělo asi pět lidí. Vozili jim říční písek a v něm byly mušle, tak jsme se jako kluci v haldě písku hrabali a vybírali z něho mušle (smích). Tenkrát taky udělali pořádnou širokou cestu z Bystřice na Rýchory, po který vozili všechn materiál – cement,

Františkův otec Franz Braun v ateliéru fotografa Jeschkeho ve Svobodě nad Úpou, krátce před 1. světovou válkou, a v ateliéru kdesi na východě na počátku války, 1914

Rodný dům Františka Brauna čp. 41 na Rýchorách, 1920

písek atd. Do té doby tam byla jen úzká cesta. Maminka vždycky po ránu udělala kafe a povídala: „Francku běž a zavolej je, ať jdou na kafe.“ Tak jsem šel před barák a volal do lesa: „Koffe ist fertig, kumma!“ (v německém krkonošském nářečí: „Káva je hotova, pojďte!“; pozn. aut.). Tak přišli. A vojáci se u nás taky stavili, ale tolik ne. Většinou dělníci a ti uměli německy. Nic proti nám neměli a my proti nim taky ne, bylo to v klidu, byli jak sousedi. Z Trutnova nějaký Kuňák, co jsem s ním pak byl v Jáchymově na šachtě, mi říkal, jak to všechno kontrolovali, do betonu při stavbě nemohli hodit ani sirku, musel to být prvotřídní beton. Ten pán stavěl i Stachelberg. První půlrok jsme ani o Stachelbergu nevěděli, že tam staví něco velkého, věděli jsme jen o těch bunkrech okolo nás. Mám všechny bunkry v okolí spočítané. Naproti šachtě v Žacléři, jak je louka směrem k Lamperticím, za haldou, tam jsou dva, ty vysoké. Jeden pak naproti šachtě Elisabeth. Pak pod náma a nad náma taky, ty ještě stojí. Pak byl jeden po cestě do Bobru v lese, ten ještě stojí. A v Boberském lese taky jeden. A další směrem na Horní Lysečiny. Tam měl táta ségru, tak jsme tam chodili. Jmenovala se Hermine Rindschwentner a její manžel byl velkej sedlák. Ten bunkr byl taky na jejich loukách, a ještě tam stojí. V Dolních Lysečínách byly další dva bunkry. Církevně jsme patřili do Maršova, tak jsme tamtudy chodili v neděli do kostela. Šli jsme po cestě přes Suchý Důl a tam stavěli bunkr přímo u cesty. Na Babí jsme se moc nedostali, tam to bylo hlídáno. Pak jsou bunkry v Dvorském lese. Vždycky byly postaveny tak, aby měli jeden z druhého přehled, aby mohli střílet. To

Rodina Rindschwentnerova z Lysečin, konec 20. let

nám pak říkal vždycky za války učitel. A mezi nima byly vykopané výkopy proto, že kdyby tím chtěli vojáci projít, tak je hned zastřelili. A v lese nad Lysečínama k Rýchorský boudě vykáceli asi patnáctimetrové pruh lesa, aby viděli od jednoho bunkru na druhý. V tom pruhu stál jeden, pak jeden přímo pod Maxovkou a pak ten u nás na naší louce. My jsme tam sekali louku, *Wolfgasse* se tomu říkalo, to šlo sekat, jenom když bylo mokro. A pak od Maxovky byl jeden bunkr na rovině.

■ **Bunkry stavěli jenom Češi? Nebyl tam nějaký zatoulaný Němec?**

Ti co spali u nás v lese, byli všichni Češi, co uměli německy, ale možná byli z vnitrozemí, možná z pohraničí. Neptali jsme se jich.

■ **Jak to komentovali táta s mámou, že na vaší louce čeští vojáci staví bunkry?**

No jo (smích)... Táta nadával. A říkal, že je klika, že tam nemáme brambory, když to zabrali, ty jsme měli kousek pod tím. Tam už to bylo skoro 1000 metrů a obilí jsme měli do 960 m. Ječmen, žito a hlavně oves pro slepice a dobytek. Pšenice tak vysoko nerostla.

■ **Jak si místní v roce 1938 představovali, kdyby začala válka?**

Kdyby tenkrát k něčemu přišlo, tak to tady stejně asi Němci rozsekali. Češi to měli sice vymyšlený dobře, ale nevím, jak by to bejvalo dopadlo.

→

← Franz Braun se sousedem Erichem Thammem, Rýchory, 1937–8

↑ Žáci rýchorské školy s učitelem Richardem Schinkmannem, ročník 1937/8, Franz Braun čtvrtý zprava nahoře. Foto A. Kunzel, Žacléř

↑ Děti odvezené v říjnu 1938 ze Žacléřska do kláštera v Hannoveru. Franz Braun čtvrtý zprava, Helmut Braun šestý zprava v druhé řadě zdola
➤ Otto nebo Helmut Braun, Erich Thamm a Franz Braun, Rýchory, 1938

■ **Pak už se schylovalo ke konfliktu a přibýly betonové zátarasy: „ježky“ a „prasečí ocásky“...**

Od bunkru nad náma šel přes louku právě tenhle pruh do dalšího bunkru. Protože tam byl největší nápor, vedla tam cesta do Kunzendorfu, do Německa, dneska do polského Niedamirówa. Do lesa to nedávali, jen na louku, kdyby tam přišel nápor lidu. Chlapi to vykládali z nákladních aut. Byly to takový čtverhranný betonový kostky a zakroucený železo, silný asi jako palec. Zakopali to asi půl metru do země asi dva metry od sebe a mezi tím byl na těch železech natažená ostnatá drát. Zátaras měl jednu řadu (*pan Braun hovoří o tzv. „prasečích ocáscích“, pozn. aut.*)

■ **Na této hraniční křižovatce byl dřevěný stojan s cedulí „Petzl Eck“, ten tam býval už dříve, nebo se objevil až během vyhrčené situace v roce 1938?**

To je křižovatka na hranici mezi Čechama a Německem, to postavili až německý vojáci v osmatřicátém (*rozuměj německí vojáci ze Slezska v období před mobilizací v r. 1938*). Tuhle ceduli na začátku války táta přitáhl domů, někdy v devětatřicátém, měli jsme ji v kůlně, ale pak se to někam ztratilo. Babička Regina, maminka táty, bydlela asi 200 metrů pod náma, děda už byl po smrti. Když se schylovalo v osmatřicátém k mobilizaci, tak se říkalo, že bude válka. Tak přišel starosta z Rýchor s tím, že kdo chce, může opustit prozatím republiku a může za hranici, do Slezska, kde nás přijímali. A babička říkala tátovi, ať aspoň děti dá pryč. Bráchové Otto a Helmut byli dvojčata, o dva roky starší než já. Tak babička vzala Helmuta a mě přes hranice, to už tam byla ta cedule Petzl Eck, přešli jsme přes hranice do Kunzendorfu, kde bydlela teta Marie Zinneckerová, rozená Braunová. Už věděli, že přijdem. Pak jsme šli asi dvě hodiny pěšky do Oppau, pak do Königshanu-Královce na vlak. Šly tam s náma další dvě děti ze Žacléře a další děti a pak jsme jeli vlakem do Waldenburgu, dnešního Walbrzychu. Odtamtud rychlíkem až do Hannoveru. Ve vlaku s náma byly další děti, asi tak od šesti do patnácti let, těch vagonů bylo několik. Taky tam byly děti z Bernartic a dalších okolních obcí a taky bratranec a sestřenice Gustl a Gusti z Lysečín. V Hannoveru jsme byli v klášteře asi dva měsíce a pak nás poslali domů, a když jsme se vrátili, že se to tu uklidnilo, tak už padal sníh.

■ **Co povídali rodiče s bráchou Ottou, že se tu dělo v době mobilizace a záboru pohraničí?**

Jeden soused, švec Winkler, co nám spravoval boty, ze Suchého Dolu utek s celou rodinou do Kunzendorfu, doma nechal krávu a kozy. Naši měli šest krav a hospodářství, tak utýct nemohli. Ale ne se tu moc nedělo. Ti, co stavěli bunkry, nadávali, že musej ode-

jít, že se chtěli bránit a Beneš je zradil. Pak přišli německý vojáci, když podepsali odstoupení Sudet. Pak v Petzl Ecku byli německý vojáci a měli do Kunzendorfu natažený nějaký dráty, to už jsem byl zpátky z Hannoveru. Ale na hranicích nás nikdo nekontroloval, to už bylo všechno Německo.

■ **Co se stalo se zátarasy poté, co nebyly potřeba? Češi je zas vykopali a odvezli?**

Hned jak začala v březnu 1939 válka, starosta rozhodl, že všechny ostnatý dráty můžeme zlikvidovat. A táta povídá: „A co s tím betonem?“ Tak na to přišel. Tenkrát jsme měli půl baráku zděného a druhá půlka byla ještě dřevěná. Tak jsme betonový kostky vykopali, železa dali do sběru – to tenkrát za války potřebovali – a vzali jsme *faistl* (perlík) a železný klín a beton rozpůlili a udělali z toho cihly. Trvalo to asi půl roku, od jara do podzimu 1939. Tak jsme nemuseli kupovat tolika cihel z Mladých Buků a v třiačtyřicátém jsme přistavovali barák. Na levý straně baráku jsou doteď ty cihly vidět.

Bratři Otto, Franz a Helmut Braunovi, Rýchory, konec 30. let

Soused Pasler v bunkru u Rýchorské boudy, 2. polovina 40. let

■ Jak moc opevnění ovlivnilo váš život?

Bylo to nařízený, nic se nedalo dělat. Žádná finanční kompenzace za to nebyla. Byla to pro nás ztráta kusu pozemku, to oni se neptali, ale trvalo to dva roky a pak se to vyřešilo.

■ Jak byste stručně shrnul živobytí na Rýchorách za války?

Do školy jsem nastoupil v roce 1937 a ještě jsme se začali učit psát kurentem, a to je těžký. To jsme měli dva roky a pak Hitler nařídil, že se musí psát latinkou, tak jsme se přeučovali. Máma s tátou se už ani latinku nenaučili, psali pak vždycky kurentem. Ve škole jsme museli zdravit *Heil Hitler* a zvedat pravici, ale ani jsme o tom tenkrát nějak nepřemýšleli. A pod náma bydleli jehovisti Foltýnovi a ti to nenáviděli. Měli tři děti, Rudu, Traudi a Marii, a učitel si stěžoval, že děti nezdravějí *Heil Hitler*. Pak to šlo do Žacléře a přišli za Foltýnem a on na to: „Já tohle nenávidím, nejsem pro politiku a děti to říkat nebudou!“ Tak i s manželkou byli v koncentráku, tuším ve dvaačtyřicátém roce. Okolní sedláci měli vždycky službu a starali se jim o děti a hospodářství. Pak přišli voba vostříhaný dohola. A když přišel konec války, tak by se bejvali měli dobře, že byli v koncentráku, ale voni začali zase s tou jejich vírou a zase byl zavřenej, už jenom Foltýn, že nesouhlasí s režimem. Ještě před komunistama, protože Beneš to taky nenáviděl. Po osmačtyřicátém je vysídlili někam do kraje. Ale starý Foltýnovi jsou pohřbený tady na hřbitově, jehovisti tam měli svůj díl.

Sourozenci Braunovi s rodiči sázejí brambory na Rýchorách, počátek 40. let

■ A vaši to měli se vztahem k Hitlerovi jak?

Naši taky pro Hitlera nebyli, ale táta vždycky říkal: „Nedá se nic dělat, musíme to vydržet.“ Ze školy domů a hned hospodářství, zapojený jsme byli od malička. A já se pak ještě staral o Manfreda, když se narodil. Byl to hodnej kluk. Kočárky nebyly. V zimě jsme ho vždycky naložili na saně a v létě na kolečko, když se sušilo seno nebo kopaly brambory. On se dělal na dece, hrál si a já ho chodil kontrolovat (smích). Máma se starala hlavně o kuchyň a dobytek v chlívě. Táta pak už za války tešil jen málo a koncem musel rukovat do domobrany, *Volksturm*, a hlídal železniční mosty v Bernarticích a Libči. Moc se mu tam nechtělo, ale bál se, že kdyby tam nešel, tak ho ještě pošlou na frontu. Jinak to bylo v klidu, akorát byly zatemněná okna a tvrdý režim. Tak měl každěj strach, radši držel hubu, aby nemusel na frontu. No podobně to pak bylo za komunistů (smích).

■ A koncem války, když už bylo jasné, že to Hitler prohraje?

Bratranec Gustl z Lysečín ke konci války taky musel narukovat a padl. Ještě stihl být doma na dovolené a říkal, že to Hitler nemá šanci vyhrát. Skoro z každé rodiny někdo padl. Bráchové taky dostali na začátku roku 1945 povolávací a měli rukovat v Poříčí. A táta řekl, že už se to blíží ke konci, nenastoupili a byla klika, že to prošlo. Hodně mladejch kluků na konci války padlo u Brna a u Ostravy.

Libor Dušek, foto rodinný archiv

OPEVNĚNÁ KRAJINA

Výstava netradiční formou představí různé typy pramenů týkajících se východních Krkonoš a roku 1938, tedy výstavby československého opevnění, každodennosti ve stínu bunkerů, obecních voleb, obsazení Krkonoš německou armádou apod.

Příběh tří kamarádů – badatelů (historičky, archeoložky a etnologa) provede návštěvníky procesem odhalování minulosti. Takřka detektivní pátrání je zavede do terénu, pamětových institucí v Čechách i v Německu, na kávu k pamětníkům, soukromým sběratelům či odborníkům i do virtuálního světa internetových databází.

Výslednice jejich příběhů se tak poskládá z výpovědi knih a časopisů, archivních materiálů, historických fotografií, filmů, vzpomínek. Návštěvníkům bude přitom poskytnut obecný návod, jakými cestami se při pátrání za otázkami minulosti vydat.

Krkonošské centrum environmentálního vzdělávání KRTEK Vrchlabí 6. srpna – 19. září 2021. Vstup zdarma.

Pořádá Historický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., ve spolupráci s Matematicko-fyzikální fakultou UK a Správou KRMAP.

Autoři výstavy: Olga Hájková, Tamara Nováková, Libor Dušek ve spolupráci s Janem Juřenou a Evou Rennerovou.